

SZIGETI KILIÁN

A Szelepchényi-kódex

A KÓDEX LEÍRÁSA. — A SZELEPCHÉNYI-kódex jelenleg Nyitrán található a Káptalani Levéltárban.

Hártyakódex 190 × 275 mm mérettel, karoling minuscula írással, két kolumnában. Eredetileg 54 folióból állott. Ebből ma a 20—21. és az 51—52. folió hiányzik. 1958-ban a kódexet Prágába vitték kiállításra. Előzőleg Pozsonyban ZIMÁNYI restaurálta kötését, és ekkor két papírlapot kötött a hártyalapok elé, hármát pedig a kódex végére.

Négy-öt centiméter vastag felső táblájának mélyen besüllyesztett középső részéből a kálváriai jelenet domborműve emelkedik ki: feszület, Fájdalmas Szűzanya és Szent János. A feszület alatt kereszt alakú ereklyetartó, nyilván szent kereszt-ereklye számára. Ma üres. A kálváriai jelenetet sodronyzománcos díszítés veszi körül, a négy sarkon záródíszítéssel, az oldalak közepén pedig a négy apostol szimbólumával. A bal alsó sarkon címert látunk. A jobb alsó sarok díszítése (talán másik címere) hiányzik.

A kódex piros, kék és barnás-zöld vonalasan rajzolt iniciáléi egyszerű kivitelűek mérsékelt díszítéssel.

Tartalma szerint Evangelistarium, vagyis az evangéliumi szakaszokat tartalmazza az egyházi év sorrendjében. Különlegessége, hogy a De tempore rész evangélium-perikópái húsvétal kezdődnek. Alban DOLD ezt a szokást ó-gallikán örökségnek tartja.¹ Véleményét RADÓ Polikárp is magáévá teszi, sőt rámutat még néhány ó-gallikán és egyéb sajátságra.²

A KÓDEX KELETKEZÉSI HELYE. — RADÓ Polikárp idézett művében a bencés szentek ünnepe alapján kétséget kizáróan kimutatja a kódex bencés eredetét, a HAHÓTI- és PRAY-kódexszel való föltűnő megegyezések és egyes magyar vonatkozású ünnepek nyomán pedig annak magyar jellegét. Kísérjük meg most pontosabban megállapítani, hol és milyen közösség számára készült a SZELEPCHÉNYI-kódex?

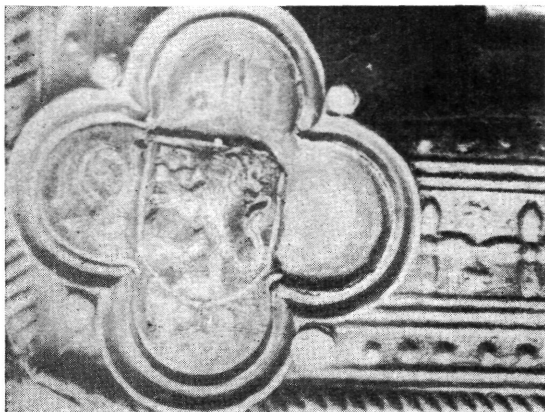
Kiindulópontnak vehetjük Szent Adalbert április 23-i ünnepét. Szent Adalbert az esztergomi főszékesegyház védőszentje már Szent István korában. A kódexnek tehát Esztergom, vagy legalább is az esztergomi egyházmegye területén valamely bencés kolostor számára kellett készülnie.

¹ DOLD A.: *Das älteste Liturgiebuch der lateinischen Kirche*. Beuron, 1936. Előszó VIII.

² RADÓ P.: *Hazánk legrégebb liturgikus könyve : a Szelepchényi-kódex*. Magy. Könyvszle. 1939 370—372. l.

RADÓ Polikárp azt tartja,³ hogy a kódex az esztergomi káptalan számára szolgált, ahol a káptalan tagjai kezdetől fogva részben bencések voltak.

Való igaz, hogy amikor 1028—30 táján ARNOLDUS, regensburgi szerzetes Esztergomban meglátogatja ANASZTÁZ érseket, és ott megírja Szent Emmerám antiphonáit és responsoriumait, a fennmaradt oklevél szövege szerint az új antiphonákat a püspök megtaníttatja a „szerzetesekkel és klerikusokkal” (monachos et clericos suos fecit discere).⁴

A SZELEPCHÉNYI-kódex táblájának címere

Tehát az első időkben valóban együtt éltek szerzetesek és papok. Nincs azonban adatunk arra nézve, hogy a későbbi évtizedekben is éltek volna bencések az esztergomi érsek környezetében. Egyébként is a SZELEPCHÉNYI-kódex erősen bencési jellege kétséget kelt bennünk aziránt, hogy a kódexet az esztergomi káptalanénak valljuk.

A bencés és magyar jelleg, valamint Szent Adalbertnek kiemelt ünnepe inkább arra enged következtetni, hogy az esztergomi egyházmegye területén fekvő valamely bencés kolostorban kell a kódex hazáját keresnünk.

Minden valószínűsége megvan annak, hogy a SZELEPCHÉNYI-kódexet Garamszentbenedekről eredeztessük. Garamszentbenedeket I. Géza alapította 1075-ben Szent Benedek tiszteletére. Már szólottunk a kódex bencés jellegéről, ami megmagyarázza Szent Benedek ünnepének többszörös szereplését. De nem magyarázza meg, miért van Szent Benedek translatiójának július 11-én nemcsak oktavája, hanem vigiliája is. Szent Benedek vigiliája nem szerepel sem a HAHOTI-, sem a PRAY-kódexben. Nincs meg a Sacramentarium Ratoldiban sem, amellyel RADÓ idézett művében a SZELEPCHÉNYI-kódexet egybeveti. Nem található az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtárban levő ún. OLÁH-féle Evangelistariumban sem, pedig azt kb. ugyanezen időben (1078-ban) írták, ugyancsak Észak-Franciaországban (egy Liège-Maastricht-i egyházmegyében fekvő bencés apátság számára), ahonnan a SZELEPCHÉNYI-kódex mintapéldányát is származtatjuk. — LEROQUAIS-nak a középkori francia

³ Uo. 400. 1.

⁴ KNAUZ N.: *Monumenta Ecclesiae Strigoniensis*. Strigonii, 1874. 42. 1.

Sacramentariumokat és Missalékat felsoroló háromkötetes művében mindössze öt kódexben találunk július 11-e előtt vigiliát. Ezek közül két Sacramentarium korábbi, X. századi, egy Missale 1060-ból való, két kódex XII. századi, tehát későbbi.⁵

Indokoltta teszi azonban és megmagyarázza Szent Benedek ünnepének oktávját és vigiliáját is, ha elfogadjuk, hogy a kódex *Garamszentbenedek számára készült*. Itt ui. Szent Benedek nemcsak mint rendalapító szerepel, hanem mint az apátság és templom Patronusa is. Mivel pedig a március 21-i ünnep nagybőjtbe esik, s így nem ünneplhető kellő fénnel, azért a nyári ünnepet kellett gazdagabb liturgiával felruházni. Éppen a XI. században jött szokásba az apostol-ünnepeknek vigiliával való ünneplése. Kódexünk szerzője tehát vigiliával és oktávával tüntette ki Rendjének alapítóját és kolostora Patronusát.

Annál is feltűnőbb Szent Benedek translatiójának Magyarországon való ilyen fokozott ünneplése, mivel az itáliai bencés anyamonostor, Montecassino kifejezetten tiltakozott a translatio ünneplése ellen. A translatio ui. Szent Benedek és nővére, Szent Skolasztika csontjainak Montecassinóról a francia Fleury-be való átvitelét jelentette. A franciák ezt július 11-én megünnepelték, míg a montecassinóiak a legélesebben tiltakoztak az ünnep ellen, és tagadták, hogy Szent Benedek és Skolasztika csontjai Fleuryben lennének.⁶

A kódex keletkezési helyére vonatkozó ezen belső érveknek kedveznek a külső, *történelmi adatok* is.

Említettük, hogy a SZELEPCHÉNYI-kódex kötetstáblájának bal alsó sarkát címer díszíti. A címer megfejtése kétségtelenül bizonyítaná a kódex egykori birtokosát. A megfejtés azonban nem olyan egyszerű.

A címer két hátsó lábán álló oroszlánt ábrázol, amely jobb első lábát felemelve, valamit tart vele. Az oroszlánnak kettős farka van, fején koronát visel.

Sajnos, a domborműves címer erősen kopott, s így éppen a kritikus részeket nem lehet teljes bizonyossággal megállapítani. A régi magyar családok között nagyon soknak címerpajzsában találunk álló oroszlánt. Majdnem minden esetben két hátsó lábán állva, halfelé fordulva, kettős farkkal, fején koronát visel, fölemelt jobb első lábával leggyakrabban kardot, máskor nyilakat, palmaágakat, zászlót, lilomot, búzakalászt, sőt kis templomot stb.

⁵ LEROQUAIS V.: *Les sacramentaires et les missels manuscrits des bibliothèques publiques de France*. Paris, 1924. I. 80.: Sacramentaire de Saint-Vaast d'Arras à l'usage de Corbie. (X. sz.) — I. 87: Sacramentaire d'Angers (X. sz. vége). — I. 152: Missel Bénédictin. à l'usage d'une collégiale ou d'un eabbaye de chanoines réguliers de Troyes (1060). — I. 256. Sacramentaire d'une abbaye Narbonnaise (XII. sz.). — I. 312: Missel de Troyes (XII. sz. utolsó negyede).

⁶ A pannonhalmi Levéltár egy 1180 körüli oklevele érdekes bepillantást enged Montecassino gondolkodásába. Similis pannonhalmi apát (1176—1188) egy szerzetesét Montecassinóra küldte, hogy az anyamonostorral való (Szent Istvántól kapott) jogközösséget tanulmányozza. Péter cassinói apát nem mulasztja el az alkalmat, hogy a jogokon kívül meg ne említse a nekik annyira érzékeny pontot, miszerint pápai kiközösítés terhe mellett tilos Szent Benedek translatióját (júl. 11.) megünnepelni. Ezen oklevélből valószínűnek látszik, hogy a cassinói apát tudott Szent Benedek translatiójának magyarországi ünnepléséről, és a kiközösítés hangsúlyozásával akart némiképp ellenhatást gyakorolni. Másrészt ezen oklevél is bizonyíték a franciaországi liturgiának az árpád-kori magyar liturgiára való erős hatása mellett. Garamszentbenedeken tehát nyilván francia hatás alatt Szent Benedeket, mint Patronust a maximális ünneplési lehetőséggel tisztelték meg. CAPSA 35. F. — Közölve: ERDÉLYI L.: *A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története*. (Bp. 1902) I. 608—609. l.

tart. Ez a leírás ráillik a SZELEPCHÉNYI-kódexen levő címerre is. Pusztán azt nehéz eldönteni, mit tart az oroszlán jobb első lábával? Ez pedig döntő fontosságú volna címerünk meghatározásában.

Azt is tudnunk kell, hogy egy-egy család címerében különböző helyeken vagy a család különböző tagjainak ábrázolása szerint némi eltérések, változatok szoktak jelentkezni. Ez szintén megnehezíti a címer pontos meghatározását.

A SZELEPCHÉNYI-kódex címerét FUCHS X. Ferenc püspök SZELEPCHÉNYI György, előbb veszprémi püspök, majd kalocsai érsek és nyitrai püspökhelyettes, 1666-tól esztergomi érsek címerének tartotta, s ennek alapján a kódexet az 1800-i Canonica Visitatióban SZELEPCHÉNYI evangéliumos könyvének mondotta.⁷

RÁTH György kétségbevonta, hogy a címer SZELEPCHÉNYIÉ lenne. Szerinte nem egyeztethető össze az evangelistarium táblájának XV. századi tiszta, komoly stílusával.⁸

Magunk részéről el tudnánk fogadni SZELEPCHÉNYI címerének. Mert ha a címerben az oroszlán jobb lábával fénylő napot tart, akkor minden lényegeset megtalálunk rajta, amit a SZELEPCHÉNYI címerről ÁLDÁSY leírásából,⁹ és a nagy SIEBMACHER's *Wappenbuch*-ban levő rajzából¹⁰ tudunk.

A nehézség inkább abban áll, miért került volna a XVII. század közepén SZELEPCHÉNYI címere egy XV. századi művészi sodronyzománcos könyvdíszítés sarkára? Az Evangelistariumot SZELEPCHÉNYI már egészen biztosan nem használta. A nyomtatott liturgikus könyvek akkorra már kiszorították a nehezebben kezelhető és olvasható pergamenkódexeket, és nagyon sok helyütt könyvek bekötésére használták fel a XVI–XVIII. században a régebbi kódexek pergamenlapjait. Miért díszített volna címerével egy ősi kódexet, amelyet valószínűleg csak emlékként őrzött?

Ezért korábbi család címerével kell egybevetnünk. Mivel pedig a kódexet garamszentbenedekinek tartjuk, azért az ottani apátok között kell keresnünk a címer tulajdonosát.

Elég nagy valószínűséggel felismerjük azt az ősi SZÉCHÉNYI-család (nem azonos a későbbi gróf SZÉCHÉNYI családdal!) utolsó férfitagjában, III. János apátban (1476–1510). Az ő címere NAGY Iván leírása¹¹ szerint: „paizs udvarában növény oroszlán kettős farkkal, első jobb lábával keresztet tartva”. NAGY Iván itt nem mondja, de a már idézett *Siebmacher's Wappenbuch*-ban (amelynek szövegrészén szintén ő dolgozott) a SZÉCHÉNYI-család címerében megkoronázott oroszlán (ein gekrönter Löwe) szerepel.¹² Ha a NAGY Ivántól említett kereszt, amelyet az oroszlán jobb lábával tart, azonos azzal a kereszt alakú dísszel, amely címerünk bal felső sarkában látható, akkor a címet valóban SZÉCHÉNYI János garamszentbenedeki apáténak mondhatjuk.

⁷ *Episcopatus Nitriensis eiusque praesulum memoria.* (Posonii, 1835) 367. Id. Radó, i. m. 365. l.

⁸ RADÓ, i. m. 366.

⁹ ÁLDÁSY A.: *A magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának czimjegyzéke.* II. Czimerelevelek. (Bp. 1904) 86. l.

¹⁰ J. SIEBMACHER's *grosses und allgemeines Wappenbuch.* (Nürnberg) CSERGHŐ de N.-Tacsikánd G.: *Wappenbuch des Adels von Ungarn sammt den Nebenländern der St. Stephans-Krone.* (Nürnberg, 1885–1894) IV. 439. l.

¹¹ NAGY I.: *Magyarország családai czimerekkel és nemzedekrendi táblákkal.* Pest, 1857–1868. XII. 345. l.

¹² SIEBMACHER, i. m. VI. 618. l.

János apát egész egyéniségéhez és tevékenységéhez hozzáillik az ősi Evangelistarium gazdagon díszes, címeres kötése. Mint CORVIN MÁTYÁS király kedves embere, a királyi kancelláriából került az apáti székbe. Apátsága alatt befejezte az apátsági templom és monostor újjáépítését, amely a huszita háborúk idején rongálódott meg, és 1483. július 11-én — tehát éppen Szent Benedek translációjának ünnepén — felszenteltette.¹³ Ezáltal július 11-e Garamszent-benedek számára nemcsak a rendalapítónak és Patronusnak, hanem egyúttal templomszentelésnek, Dedicatiónak is ünnepe lett.

Az elpusztult régi templomból fennmaradt az a hatalmas gótikus feszület, amely ma is a templom diadalívéről függ alá. Meggyőződésünk, hogy amikor SZÉCHÉNYI János az Evangelistarium táblájára domborműves feszületet tette, ez az ősi feszület állott szemei előtt. Amint ui. ezen feszület négy ágának végén a négy evangélista szimbóluma volt elhelyezve (amelyeket STORNO a múlt századi restauráláskor az eredetiek nyomán újakkal cserélt fel¹⁴), úgy kódexünk táblájának peremén is a négy oldal közepén, keresztalakban a négy evangélista szimbólumát látjuk.

Azt is tudjuk, hogy János apát nemcsak ezen Evangelistarium restaurálásával szolgálta a Szent Benedektől annyira hangoztatott zsolozsma ügyét, hanem vannak adataink, amely szerint Breviariumot is íratott monostora számára.¹⁵

KNIEWALD Károly véleménye szerint ¹⁶ azért kötötték a kódexet ilyen díszes táblába, mert eskütétel céljaira használták püspökszentelésnél, királykoronázáskor. Nyomában mások is vallják ezt a véleményt¹⁷.

Mi azt gondoljuk, hogy a SZELEPCSHÉNYI-kódex nem a miséhez használt Evangelistarium volt, hanem kóruskönyv. A bencés zsolozsmában ui. vásár-és ünnepnap az éjszakai zsolozsmarész (Matutinum) végén az apát elénekli az ünnep evangéliumát. Köznapokon (feriákön) nincs a zsolozsmában evangélium. Minthogy pedig a SZELEPCSHÉNYI-kódexben csak a vásár- és ünnepnapok evangéliumát találjuk, valószínűnek tartjuk, hogy az apát számára szolgált kórusi evangéliumskönyvnek. (NB. A világi papi zsolozsmában nem szerepel az evangélium!)

Ezen esetben SZÉCHÉNYI János apát igazában saját használatára ékesítette fel az ősi Evangelistariumot.

SZÉCHÉNYI János halála után a garamszentbenedeki apátságban hamarosan aláhanyatlott, majd lassan megszűnt a szerzetesi élet. A törökök szereték volna megszerezni a felvidéki bányavárosokat, és többszörösen megkísérelték abban az irányban az előretörést. Az oda vezető utak kulcsfontja Garamszentbenedek környékére esett. A kolostor tehát várrá alakult, s ez lehetlenné tette a komoly szerzetesi életet. Végül is MIKSA király 1565-ben az esztergomi káptalannak adományozta. A kolostort azután prefektusok kormányozták. Mellettük működtek a konventjegyzők, akik egyúttal a hiteleshelyi teendőket is ellátták.¹⁸

¹³ KNAUZ N.: *A Garam-melletti Szent-Benedeki apátság*. Bp. 1890. 39—41. l.

¹⁴ Uo. 36.

¹⁵ Esztergomi Káptalani Levéltár Lad. 1. 4. 12. — Id. Knausz N., i. m. 82. l.

¹⁶ RADÓ, i. m. 367. l.

¹⁷ PL. FITZ J.: *A magyar könyv története*. (1959) 13. l.

¹⁸ SÖRÖS P.: *Az elenyészett bencés apátságok*. (A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története. XII. K. Bp. 1912) 118. l. És: HAICZL K.: *A Garamszentbenedeki apátság története*. (Bp. 1913). 44—45. l.

A konventjegyzők névsorában találjuk 1628–1646-ig SZELEPCHÉNYI György érsek testvérbátyját, SZELEPCHÉNYI Mihályt, akit halála után az apátsági templomban temettek el. Sírja fölé SZELEPCHÉNYI György emléktáblát állíttatott, amely ma is megvan.¹⁹

Kézenfekvő a gondolat, hogy a Evangelistarium SZELEPCHÉNYI Mihály útján jutott Garamszentbenedekről SZELEPCHÉNYI György birtokába. Annál is inkább, mivel a védővárrá alakult monostorban úgysem volt rá többé szükség. SZELEPCHÉNYI György az értékes emléket, úgy látszik, még életében a nyitrai Káptalannak ajándékozta.²⁰ A kódex 1919–1942-ig az esztergomi főszékesegyházi kincstárban volt letétben. Akkor visszaadták a nyitrai Káptalannak, ahol ma is őrzik.

A KÓDEX KELETKEZÉSI IDEJE. — RADÓ Polikárp a SZELEPCHÉNYI-kódexről szóló tanulmánya kapcsán annak írását tüzetesen megvizsgálta BARTONIEK Emmával. Ennek eredménye alapján a kódex keletkezése a XI. század első felébe helyezhető.²¹

MEZEY László az Evangelistarium írását a XII. század elejéről keltezi.²²

Ha elfogadjuk a SZELEPCHÉNYI-kódex garamszentbenedeki eredetét, akkor keletkezésének legkorábbi időpontja 1075, vagyis a monostor alapításának éve.

Keletkezésének legkésőbbi időpontját RADÓ Polikárp 1083-ban látja, mivel akkor avatta szentté VII. Gergely pápa az első három magyar szentet: Istvánt, Imrét és Gellértet.

Mi azonban lehetőnek tartjuk, hogy a szenttéavatás ténye nem jelentette az ünnepeknek a liturgikus könyvekbe való azonnali felvételét, amiként ezt más példákban is láthatjuk. Így a XII. század közepén írt Gráci Antiphonáléban megtaláljuk Szent István officiumát, Szent Gellért megemlékezését, de Szent Imre ünneplésének semmi nyoma, pedig mindhármukat együtt avaták szentté.

Mivel azonban a szabolcsi zsinat 1092-ben az elrendelt kötelező ünnepek között felsorolja a magyar szentek ünnepeit is,²³ fel kell tételeznünk, hogy az utána következő időkben keletkezett liturgikus könyveink általában tartalmazzák az első magyar szentek ünnepeit.

Ezek szerint a SZELEPCHÉNYI-kódex 1075 után Garamszentbenedeken készült, aligha később a XI–XII. század fordulójánál.

¹⁹ HAICZL K. i. m. 169. l. — Az emléktábla feliratát NAGY Iván közölte: Magy. Tört. Tár XI. 239.: Gen. Dno Michaeli Pohronczio Szelepcheni Venerabilis Conventus S. Benedicti de juxta Gron ac Cottuum Bars et Hont Jurato Notario Fratri suo de se bene merito Georgius Szelepcheny Archi Epp. Strig. 1676.

²⁰ RADÓ, i. m. 366 l.

²¹ Uo. 368–369 l.

²² Szóbeli közlés.

²³ BATHYÁN I.: *Leges ecclesiasticae Regni Hungariae, et Provinciarum adiacentium.* (Albae-Carolinae, 1785) I. 440–441. n. 37. — Csak meggondolandó adalékként közöljük az 1092-i szabolcsi zsinat ezen szavait: „Istae vero festivitates servandae sunt per annum: . . . S. Regis Stephani, . . . S. Gerhardi Episcopi, . . . S. Emerici Ducis, . . . et unaquaque Parochia suum Patronum, et dedicationem Ecclesiae celebret.” — Tehát a Patronus megünneplése kötelező ünnep volt, s talán ez is alátámasztja állításunkat, hogy Garamszentbenedek patronatus címén ünnepelte nagyobb fénnnyel Szent Benedek translatióját, mint a többi magyar bencés apátságok.

KILIÁN SZIGETI: DER SZELEPHÉNYI-KODEX

Die erste Besprechung des Szelephényi-Kodex' wurde von Polikárp Radó in „Magyar Könyvszemle“ (1939, 4.) unter dem Titel: «Le plus ancien livre liturgique de la Hongrie: L'Évangélaire de l'archevêque Szelephényi» veröffentlicht. Auf dieser Grundlage bauen wir nun weiter, indem wir die Forschungen nach dem Entstehungsort und nach der Entstehungszeit der Handschrift fortsetzen.

Unser Ausgangspunkt zum Feststellen des Entstehungsortes ist das Fest des heiligen Adalbert am 23. April, von dem der in der ganzen Kirche gefeierte Sankt-Georg-Tag in unserem Kodex verdrängt wird. Das konnte nur dort geschehen, wo Adalbert Schutzheilige des Ortes oder der Diözese war. Da nun der Heilige als Patron des Esztergomer Domes und der Diözese geehrt wurde, mußte der Kodex in Esztergom (Gran) oder in der Esztergomer Diözese entstehen.

Der ganze Charakter des Evangeliiars weist auf den Benediktinerorden hin. Polikárp Radó dachte an den Esztergomer Ursprung der Handschrift, da in Esztergom, wie in den süddeutschen Domklostern, weltliche Priester ein gemeinsames Leben mit Benediktinern führten.

Der starke Benediktiner-Charakter und die Benediktiner-Feiertage machen es aber unwahrscheinlich, daß es um das Evangeliar eines Domkapitels handelt. Wir meinen den Kodex viel mehr mit einem Benediktinerkloster der Esztergomer Diözese in Zusammenhang zu bringen. Drei Klöster können in Betracht kommen: Zobor, Kolos und Garamszentbenedek. Die Schutzheiligen von Zobor und Kolos werden aber in unserer Handschrift nicht besonders gefeiert. Desto ausdrücklicher wird das Fest des heiligen Benedikt am 11. Juli betont. Es ist also höchst berechtigt, wenn wir die Handschrift auf die unter dem Patronat des heiligen Benedikt stehende Garamszentbenedeker Abtei zurückführen.

In Frankreich wurde die Translation der Reliquien der heiligen Scholastika (Schwester des hl. Benedikt) von Montecassino nach Fleury am 11. Juli gefeiert. Montecassino leugnete, daß die Gebeine nach Frankreich gebracht worden wären, und erhobte Einspruch gegen diesen Feiertag. In Ungarn wurde aber der Tag im ganzen Mittelalter sowohl von den Benediktinern als auch von den Diözesen gefeiert. Eine Oktav des Tages enthält aber unter den ungarischen Missalien und Evangeliiaren nur der Szelephényi-Kodex, der kurz danach entstandene, ebenfalls von Benediktinern benützte Pray-Kodex und ein Garamszentbenedeker Missal aus dem Jahre 1394. Die Vigilie (10. Juli) ist nur im Szelephényi-Kodex vermerkt.

Diese inhaltlichen Argumente werden auch durch äußerliche Umstände unterstützt.

Die linke untere Ecke des Einbanddeckels ist von einem Wappen geschmückt. Der Eigentümer des Wappens konnte also auch Eigentümer des Kodex sein. Das Wappentier: ein auf den hinteren Beinen stehender Löwe kommt aber in vielen ungarischen Geschlechtswappen vor, endgültig überzeugende Folgerungen können wir also daraus nicht ziehen.

Die bisher durchgeführten Versuche vernachlässigend, denken wir den Eigentümer des Wappens im Garamszentbenedeker Abt, János Széchényi (1476–1510) zu finden. Der humanistisch gebildete Abt war vom König Matthias Corvinus sehr hochgeschätzt. Während seines großzügigen Priorats wurde das Kloster und die Kirche neugebaut. Die Neubauten werden eben am bereits besprochenen Feiertag des hl. Benedikt, am 11. Juli geweiht.

Beim neuen Einband, bzw. bei der Restaurierung der Handschrift wurden die vom alten Einbanddeckel herabgelösten Emailschnucke mit ausgezeichnetem feinem Kunstgefühl verwendet. Als der Abt auf dem neuen Einbanddeckel das Kreuz mit Reliefsen entwarf und die vom alten Einband gebliebenen vier Evangelisten-Symbole kreuzförmig auf den vier Seiten des Deckels gruppierte, schwebte ihm wahrscheinlich das alte gotische Kreuz seiner Kirche vor den Augen. Das Kreuz schmückt noch heute die Garamszentbenedeker Kirche und trägt auf seinen vier Pfählen ebenfalls die Symbole der vier Evangelisten.

Von vorangehenden Forschern wurde der auffällige Prachtband so erklärt, daß man annahm, daß der Kodex beim bischöflichen oder königlichen Eide benützt wurde. Unserer Meinung nach war aber der Kodex ein Benediktiner-Chorbuch. Bei den Benediktinern wurde nämlich im Chor das Evangelium an Sonn- und Feiertagen vom Abt gesungen. Der Szelephényi-Kodex enthält tatsächlich nur die Sonn- und Feiertagsevangelien. Der Abt, János Széchényi ließ also das Evangeliar für seinen persönlichen Gebrauch restaurieren.

Im XVI. Jh., während der Türkenkriege, wurde Garamszentbenedek zu einer Burg, die monastische Lebensführung hörte darin auf, das Kloster wurde von Präfekten regiert und um die Aufgabe eines glaubwürdigen Ortes weiter erfüllen zu können, wurden Laien als Konventnotare angestellt. In den Jahren 1628–1646 war Mihály Szelephényi, Bruder des grossen Erzbischofs György Szelephényi, der Garamszentbenedeker Konventnotar. Aller Wahrscheinlichkeit nach gab er die Handschrift angesichts der Gefahr, die der Burg und dem Kodex drohte, seinem Bruder, Georg Szelephényi, der ihn dann dem Nyitraer Domkapitel weiterschänkte. Auch heute wird er im Archiv des Domkapitels aufbewahrt.

Wenn wir den Garamszentbenedeker Ursprung des Kodex annehmen, so konnte er am frühesten nach dem Jahre 1075 entstanden sein, da das Kloster in diesem Jahre vom König Géza I. gestiftet wurde.

Nach den paläographischen Untersuchungen Emma Bartonieks, und weil im Evangeliar die Feste der im Jahre 1083 heiliggesprochenen Stephan, Emerich und Gerhard fehlen, setzte Polikárp Radó die Entstehungszeit der Handschrift ins XI. Jh., unbedingt vor 1083, bzw. noch vor 1073, da es darin auch der Kult der Zoborer Eremiten: Zoerards und Benedeks unberücksichtigt bleibt.

Die von László Mezey durchgeführten neuesten und gründlicheren Textuntersuchungen zwingen uns aber die Entstehungszeit lieber ins XII. Jh. zu setzen.